

Урожай

Дмитро Ткач

Десь угорі тонко видзвонює жайворонок. Мелодійні, ледве вловимі звуки тануть у гарячому мареві і народжуються знов. Вони бентежать душу, кличуть її за собою. Мені здається, що я зараз злечу над землею і, підхоплений тією чарівною піснею жайворонка, полину в безмежному просторі, легкий, як пір'їнка.

Але ось народився вітерець. Колихнулося золоте море хлібів, і жайворонка не стало чути. Його пісня потонула в дивовижному живому гомоні.

І вже інше привертає мою увагу.

Хліб!

Скільки сягає око, хвилями перекочується, гойдається важке колосся. В його гомоні я вже вчуваю веселий дзвін першої коси, гучну пісню комбайна, жваву розмову молотарки. Колосся має бронзовий колір. Такого кольору буває обличчя в сильної, здорової людини.

Я простягаю руку, беру в жменю кілька колосків і почуваю, як тіло моє наливається земною силою.

З трави на мене дивляться синіми очима степові волошки. Вони похитуються своїми голівками, ніби манять до себе.

І я таки нахиляюсь над ними, без жалю зриваю одну квітку. Вона гарна, навіть дуже гарна, але якась мертва, неначе в ній захолола кров. І рука моя холоне від її дотику.

Кидаю квітку геть. Знову нахиляю до себе колоски, притуляю їх до щоки. Від них віє невимірною, здоровою, трудовою силою.

Сиджу і знову пригадую те, що так часто тривожить мене.

Згадую двох дівчат, з якими довелося зустрітись в житті. Вони були різні, зовсім різні, і через моє життя кожна пройшла по-своєму. Але дві борозни в моєму серці ще свіжі...

* * *

Марія завжди стукала в двері тихо й несміливо. Їй відчиняла Інна — випещене, розбалуване дівча з синіми очима і кармінно-червоними губами на вродливому обличчі. Крізь двері мені було чути голоси обох:

— Марієчко, любочко моя, я ж тебе давно жду! — вигукувала Інна радісно-фальшивим тоном і додавала: — Я так скучила за тобою!

— Я не могла прийти раніше, Інно,— відповідала Марія якимсь винуватим голосом.— Ти ж знаєш, що в мене мама немічна... Поки ліки їй принесла та поки обід зварила...

— Ой, ці мами! — перебивала вередливим голосом Інна.— Скільки клопоту з ними. Моя теж лежить. Мігрень.

В цю хвилину я не бачив Інни, але ясно уявляв собі, як вона картинно заломлює

свої тонкі, білі, наче в молоці вимиті, оголені по плечі руки.

— Але ти заходь, Марієчко,— говорила Інна.— Мама хай собі там лежить, а ми будемо в іншій кімнаті.

Часом, коли Інна довго не виходила на стук, двері відчиняв я.

Побачивши мене, Марія ніяковіла. Її худеньке, таке звичайне собі обличчя рожевіло. У великих, чистих, як лісове джерело, очах проступав раптовий страх. Ліву руку вона намагалася заховати за спину, щоб я не бачив жовтого шкіряного протеза.

Я вдавав, ніби й справді не бачу. А часто таки й не помічав. Дивився тільки в її очі, тихі, покірні, ясні, і мені було надзвичайно жаль їх. Жаль за ту покору, яку в них читав.

Мені хотілося запитати в Марії:

— Чому ти така несмілива перед цією зніженою, випещеною, пустою дівчиною? Адже ти — краща за неї. Може, не красивіша, але краща! У тебе немає таких, як у неї, тонких, чітко мальованих брів, немає синіх очей у довгих віях, але в тебе є хороше, скромне серце. Чого ж ти ніяковієш, люба дівчино?..

Може, вона ще й тому ніяковіла переді мною, що розуміла мої думки. Але ми ні разу не говорили з Марією про це. Ми взагалі майже нічого не встигали сказати одне одному. Я тільки запрошував її:

— Заходьте, будь ласка. Інна вдома.

— Дякую,— тихо відповідала вона і, ховаючи протез лівої руки, швидко зникала за дверима моїх сусідів.

Я знову повертався до своєї роботи. Але працювати вже не міг. Сидів і уявляв собі, як за стіною Марія обережно ступає по м'яких килимах, боячись не там стати, не там сісти, як вона ховає протез, щоб не видно було її каліцтва. Мені завжди хотілось дізнатись, що ж зв'язує їх — цю самозакохану пусту красуню, єдину дочку в заможній сім'ї, і просту дівчину, у якої війна назавжди забрала батька й лишила стареньку матір та покалічену руку?

Але одного разу мені пощастило побалакати трохи з Марією.

Вона прийшла саме тоді, коли в' сусідів нікого не було вдома.

Я відчинив їй і промовив:

— Заходьте, Маріє, Інна переказувала, що скоро прийде. Зачекайте в мене.

Вона злякалась мого запрошення.

— Ні, ні... Я краще на вулицю вийду.

— Надворі дощ! Навіщо вам іти на вулицю? Заходьте, будь ласка.

В її очах було вагання: зайти чи ні?..

Нарешті, вона переступила поріг.

І ось ми сидимо вдвох. Марія не знає, де подіти свою покалічену руку, вона кладе її собі на коліна, прикриває кінцем скатертини, яка звисає зі столу. Мені теж чомусь дуже незручно перед нею, і ми не знаходимо про що говорити. Тоді я беру кілька книжок з полиці і кладу перед нею.

— Переглядайте знічев'я.

Вона розгортає першу книжку, яка потрапила під руку, нахиляється над нею. В

кімнаті — напружена тиша. Часом зашелестить сторінка. А що далі?..

Та от у цій тиші несподівано лунає Маріїн голос:

— Це ваша книжка? Власна?

— Моя. А що?

— Я бачу, ви цікавитесь новими сортами пшениці. Чому?

Я розповідаю їй, радий, що зав'язалася розмова, а вона слухає з широко розкритими очима. І я не можу не дивитися на них. Вони не сині, не карі, не чорні, а звичайні, сірі, але погляд у них м'який і чистий.

— Я теж люблю степ,— говорить вона,— люблю сіяти, жати. Тільки рука ось... Ніколи вже не доведеться мені працювати в степу.

І немов хмаринка пробігла в її чистих очах.

— Але нічого,— каже вона по хвилині,— я буду вчителькою, навчатиму дітей, щоб вони любили кожен колосочок і щоб уміли доглядати кожне зернятко.

— Після інституту — на село? — запитав я.

— Куди ж іще?

— А як же Інна, подруга ваша?

— Інна?.. Не знаю...

— Ви давно дружите з нею?

— Весь час... Ми допомагаємо одна одній учитись.

Я вже знав, що допомагає Марія, а Інна лише користується з її допомоги. Повернувшись із гулянки, Інна хапає наспіх те, що пояснює Марія. І коли чогось не може запам'ятати, сердиться, називає свою подругу "бездарною вчителькою"... Потім лащить: "Не ображайся, Марієчко-любочко, я така неврівноважена, мені й мама говорить, що я — мов той сірник, так одразу і спалахну!..." І Марія не ображалась. Тільки мовчала якийсь час. А потім знову терпляче пояснювала.

— Без вас Інна, мабуть, погано б вчилася,— сказав я.

Вона зашарілася, хотіла щось відповісти, але в цей час у коридорі пролунали кроки. Прийшла Інна, рожевощока, струнка, красива. Легко, не задумуючись, заторохтіла:

— Що, мами немає? І татка теж? Ну, нічого, якось самі по večеряємо. Масло є, ковбаса є. Все отам, у холодильнику. Неси, Марієчко, на стіл, а я переодягнуся.

— Я не хочу їсти,— ледве чутно промовила Марія і з якимсь острахом зиркнула на мене.

— Хочеш, хочеш! — так само швидко й бездумно проторохтіла Інна.— Я ж знаю, що ти завжди голодна...

Марія попрощалась і пішла з моєї кімнати. А я лишився з своїми думками, з своїм нерозгаданим питанням: як це так, що порожнеча вживається з повнотою, глупо-та з розумом? І якась скорбота ятрила моє серце.

І знову полинули дні. Приходила і йшла собі сором'язлива й покірна в усьому Марія. За стіною біла по клавішах піаніно й фальцетом співала якісь модні пісні Інна...

Але потроху все це стало здаватись буденним.. Минув час, і я звик до того, що чув і бачив щодня. "Значить,— думав я про Марію,— буває і так. Марію гнітить її каліцтво.

Дома хвора мати, і, видно, вони терплять матеріальні нестатки. А тут — дорогі меблі, килими, піаніно — все таке незвичне для простої дівчини..."

...Швидко промайнула красуня-весна, надійшло гомінке яснолице літо. І, як це водиться споконвіку, люди найбільше почали розмовляти про майбутній урожай. Про все можна говорити спокійно. Але не було ще такого, щоб байдуже говорили про урожай. Адже від нього залежить життя мільйонів. Люди кидали в землю добірне зерно, а воно поверталось їм тугими, важкими колосками. Їх треба вчасно зібрати. Надходить час, коли кожен колосок вклоняється людині і ніби просить: "Зірви, зірви мене, володарю мій. В мені твоє життя, а в тобі — моє..."

Гомонять колоски, вклоняються, кличуть...

І ось в таку пору сталося те, що залишило слід у моєму серці на все життя.

В надвірні двері хтось постукав сильною і владною рукою. Я схопився, побіг відімкнути. Але й сусідні двері відчинилися. З них вискочила Інна в широкому строкатому халаті, в капцях на босу ногу. Вона повернула ключ.

На порозі стояла Марія.

Я ще ніколи не бачив її такою. У великих дівочих очах не було й сліду збентеження чи покори. Голову вона тримала високо. І навіть свого протеза не старалася захвати за спину.

А коли Марія заговорила, я теж не впізнав її.

— Інно, мені сказали, що ти не хочеш їхати на жнива разом із усіма студентами. Ти принесла в інститут якийсь папірець про те, що хвора? Це — правда?

— Марієчко-любочко,— заговорила Інна, і тут я вперше побачив, як гидко може посміхатися людина,— ти ж знаєш, що в мене мама хвора. Та й сама я почуваю себе дуже погано.

Обличчя Марії зблідло. Я бачив, що вона аж задихнулася від обурення. Кинула погляд на мене і зробила рішучий крок до Інни.

— Це неправда... Мені соромно за тебе, Інно. Не твоя, а моя мама хвора, але я їду... Ось дивись, без руки, а — їду. Однією робитиму, що зможу.

І вона простягла перед собою жовтий шкіряний протез, який раніше так сором'язливо ховала від сторонніх очей.

Інна злякано відступила від Марії, притиснулася спиною до стіни, ніздрі її тонкого носа тремтіли. Якимсь чужим, хрипким голосом вона промовила:

— Ти не смієш, не смієш так...

Вона ще намагалася зберегти якусь гідність, давню зверхність над Марією, але це їй не вдавалось. Марія перебила її на півслові.

— Інно, Інно!.. Як же нам після цього дружити з тобою далі?..— з болем і гіркотою в голосі майже простогнала вона.□На очах у неї виступили сльози.

Марія швидко повернулася, пішла. І було ясно, що вже ніколи більше її нога не переступить цього порога. А Інна так і лишилася стояти, притиснувшись до стіни.

* * *

Я тримаю у руці тугі колоски і немов відчуваю, як вони з кожною хвилиною стають

ще повнішими і ще тугішими — зріють.

Мине кілька днів, і степ виповниться голосами людей та гудінням машин. Почнуться жнива. Настане найрадісніша пора року.

Чесні трудові руки зберуть хліб і разом зріжуть бур'ян. Бур'ян загине, а зерно даватиме нові врожаї. Вічно світитиме над неозорим степом гаряче сонце і вічно колихатимуться на щедрій землі під погожим вітром важкі бронзові колоски.